

להתוודע

ולאגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

פסחים דף סג

בענין שוחט הפסח על החמץ

בפסחים דף ס"ג. במתני' השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. ובגמרא, אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט, או לזורק, או לאחד מבני החבורה.

- א -

לאו דשחיטת הפסח על החמץ אצל שאר בני החבורה

שאינו עושה מעשה, הרי לכאורה אינו עובר כלל.

ובדברי הרמב"ם מצינו ג"כ קצת סתירה בזה, כי הרמב"ם בספרו יד החזקה בפ"א מהל' קרבן פסח הלכה ה' כתב דאחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחר המקטיר את האמורין, אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני החבורה שאוכלין מפסח זה כזית חמץ בשעת הקרבתו, הרי זה לוקה ע"כ, ומבואר בדבריו כתחילת דברי התוס' דהלאו נאמר דוקא על השוחט, ולא על בני החבורה שיש להם החמץ.

אכן הרמב"ם בספר המצות מצוה קט"ו מפרש לאו זה, ושם כתב שענינו הוא שבשעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה חמץ ברשותו לא אצל הזורק ולא אצל השוחט ולא אצל המקטיר ולא אצל אחד מבני החבורה, וכל מי מהם שיהיה חמץ אצלו בעת ההוא, לוקה. ומבואר בדבריו אלו דגם אחד מבני החבורה שיש לו חמץ ברשותו, עובר בלאו זה, ולא זו בלבד, אלא שמי שיש לו חמץ בשעת שחיטת הפסח לוקה על לאו זה.

והחינוך במצוה פ"ט כתב ג"כ שלא נשחוט שה הפסח בי"ד בעוד שיהא החמץ ברשותינו, והעובר עליה והניח מדעתו כזית חמץ בשעת הקרבתו, אחד שוחט או זורק או מקטיר את האמורין או אפילו אחד מכל בני החבורה הנמנין באכילתו, לוקה, ע"כ.

ובשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' ש"כ מבאר דדעת החינוך הוא דגדר לאו דלא תשחט הפסח על החמץ אינו בפעולת השחיטה כשיש לו חמץ, אלא אדרבא האיסור הוא שלא יהיה לו חמץ בשעת שחיטת הפסח, ולכן בעל החמץ עובר עליו במה שמשעה אצלו חמץ, ודלא כדברי התוס' הנ"ל שכתבו דלא תשחט אמר רחמנא. ולפי האמור יש לפרש כן גם בדברי הרמב"ם בספר המצוות שם. א

אם האיסור הוא בשחיטת הפסח, או על שהיית החמץ בשעת שחיטת הפסח

- תוס', רמב"ם, ספה"מ להרמב"ם, חינוך, אבני נזר -

א. בתוס' דף ס"ג: (ד"ה או) כתבו, אומר ר"י דלא מיחייב בעל החמץ, אלא השוחט והזורק, דלא תשחט אמר רחמנא. ועוד, איך יתחייב לרבי יוחנן, הא לאו שאין בו מעשה הוא, ע"כ.

וכוננת דבריהם, דמה שאמר ריש לקיש שלא זו נהגה גם אם החמץ אצל בני החבורה, אין הכוונה שאותו מבני החבורה שיש לו חמץ בביתו עובר עליו בלאו זה, אלא הכוונה היא שהשוחט קרבן פסח כשיש חמץ לאחד מבני החבורה, עובר השוחט על לאו זה.

אמנם יש מקום עיון בדברי התוס', כי בתחילת דברי התוס' משמע דבעל החמץ אינו עובר כלל בלאו זה, דכיון שהתורה אמרה לא תשחט על חמץ דם זבחי, האיסור הוא בגוף השחיטה כשיש לו חמץ בביתו, כי לא אמרה תורה שלא יהא לו חמץ ברשותו בשעת הקרבת הפסח, וא"כ מי שיש לו החמץ, אינו עובר על לאו זה כלל, כיון שאינו שוחט.

אמנם בהמשך דבריהם משמע שגם מי שיש לו חמץ עובר על לאו זה, שהרי כתבו דאין לחייבו על זה משום שהוא לאו שאין בו מעשה, ומשמע דבאמת עובר בעל החמץ בלאו זה, אלא שאינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

וכבר נתקשה בזה במנחת חינוך מצוה פ"ט (אות י"ד) דלפי ההנחה שכתבו בתחילת דבריהם שלא נאמר איסור זה כי אם על השוחט והזורק או המקטיר, מדוע כתבו בהמשך דבריהם שבעל החמץ אינו לוקה משום

- ב -

דין שליח לדבר עבירה בשוחט הפסח על החמץ

לאו זה. ולכאורה זו פליאה עצומה.

שאר בני החבורה שאין להם החמץ אם עוברים בלאו זה / אם יש לומר שעוברים בלאו זה מדין שליחות / שליחות שהוא בין לדבר מצוה ובין לדבר עבירה

- רש"י, תוס' ר"ד, שו"ת בית יצחק -

והנה בתוס' ר"ד בפסחים שם מביא דברי רש"י הנ"ל שכתב דאם יש לאחד כולן עוברין, והוא באמת חולק על דבריו, וכתב דאינו עובר אלא השוחט לבדו, ואפילו אותו שיש לו החמץ בביתו נמי אינו עובר. אכן בתוך דבריו כתב, דהיה מקום ליישב דברי רש"י ולומר דלכן כולן עוברין משום שהשוחט הוא שליח מבני החבורה, ונמצא דכשם שהשוחט עובר כן בני החבורה עוברין מדין שליחות. אמנם הוא מדחה דבר זה, שהרי קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה.

ב. והנה במה שאומר ריש לקיש דאינו עובר עד שיהא החמץ לשוחט או לאחד מבני החבורה, כתב רש"י (ד"ה עד) דאם יש לאחד מהן, כולן עוברין.

וכתב בספר ליקוטי הלכות (לבעל חפץ חיים) דבדברי רש"י מבואר שאם היה חמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה, אז כולן עוברים, והיינו דכל בני החבורה עוברים בלאו זה, ולא רק אותו מבני החבורה שיש לו החמץ ברשותו, אלא שכל בני החבורה עוברים על לאו זה על ידי שאחד מהם יש לו חמץ ברשותו.

ומבואר דהתוס' ר"ד פותח פתח ליישב דברי רש"י דהטעם שכל בני החבורה יהיו עוברין על לאו זה הוא מאחר דהשוחט עושה בשליחות כל בני החבורה, ולכן כשם שהשוחט עצמו עובר בלאו, וכיון שהוא שליח של כל בני החבורה ממילא גם הם עוברים על לאו זה מדין שליחות. אלא שהוא מדחה תירוץ זה, שהרי אין שליח לדבר עבירה. [א]

ונמצינו למדין שיש ג' דרכים בראשונים בדין זה, לדעת התוס' אינו עובר אלא השוחט בלבד, ובני החבורה אינם עוברים כלל, אפילו מי שיש לו חמץ בביתו. וכן הוא משמעות הרמב"ם בספר הי"ד. דעת הרמב"ם בספה"מ ודעת החינוך דגם מי שיש לו חמץ בביתו עובר על לאו זה, וגם לוקה עליו. דעת רש"י דכל בני החבורה עוברים על לאו זה, ואפילו מי שאין לו חמץ בביתו.

אכן בשו"ת בית יצחק חחו"מ דרוש י"ב (אות ה') מבאר באמת בדעת רש"י דמה שסובר דכולם עוברין הוא מחמת דין שליחות, וכתב דרש"י סובר שאין בזה משום אין שליח לדבר עבירה, כי מה שאמרו דאין שליח לדבר עבירה הוא דוקא בדבר שעיקרה של השליחות הוא העבירה, כמו שאמרו בקידושין דף מ"ג. דבאומר לחבירו צא הרוג את הנפש אין שלד"ע, וכן מה שאמרו שם דף מ"ב: דהשולח שליח לשרוף גדישו של

אמנם צריך ביאור רב בדעת רש"י, דמדוע ביש לאחד מבני החבורה חמץ ברשותו, עוברים כל בני החבורה, הרי שאר בני החבורה אין להם חמץ ברשותם, וגם אינם שוחטים את הפסח, ומהיכי תיתי שיעברו על

השלמות והוספות

בעל החמץ עובר על לאו זה מחמת השליחות למצות שחיטת הפסח

- זרע אברהם -

מתייחסת אצל המשלח שנחשב כאילו המשלח עשה פעולה זו. אכן יש לפרש בדרך אחרת, דהשליח נעשה כבעל דבר, ונחשב כאילו הוא המשלח, ובזה יוצא המשלח ידי חובת המצוה, ולא שפעולת השליח מתייחסת אצל המשלח, אלא אדרבא השליח הוא שנעשה כאילו הוא המשלח.

[א] אמנם בשו"ת זרע אברהם סי' ו' (אות ה') מבאר בדרך אחרת דברי הרמב"ם בספר המצות שסובר דגם בעל החמץ עובר על לאו זה ולוקה עליו, וכתב דכיון שהשוחט הוא שליח של כל בני החבורה, שהרי שוחט בשליחותם שיקיימו הם מצות שחיטת הפסח, נמצא שפעולת השחיטה מתייחסת לבני החבורה, ואצל כל אחד נחשב כאילו הוא שוחט בעצמו, ומעתה במי שיש לו חמץ בביתו, מאחר שנחשב כשוחט בעצמו, נמצא שנחשב כאילו הוא בעצמו שחט את הפסח על החמץ, ולכן עובר עליו, וגם לוקה על זה, כיון שנחשב כאילו הוא בעצמו שחט על החמץ.

ובזה מתבאר פלוגתתם, דהרמב"ם שסובר דבעל החמץ שיש לו חמץ ברשותו עובר על לאו זה מחמת שליחות בשחיטה, סובר דגדר דין שליחות הוא שפעולת השליח מתייחסת למשלח, ונמצא דנחשב כאילו המשלח שחט את הקרבן, וכיון שהמשלח יש לו חמץ בביתו, ממילא עובר על לאו זה, שהרי נחשב כאילו הוא בעצמו שחט את הפסח על החמץ כשיש לו בביתו.

ולפי זה אין צריך לפרש בדעת הרמב"ם והחינוך כדברי האבנ"ז שהאיסור הוא בעצם הדבר שיש לו חמץ בביתו בשעת שחיטה, דיש לומר דגם הרמב"ם סובר כדברי התוס' דהאיסור הוא בשחיטת הפסח, אלא דבעל החמץ עובר על לאו דשחיטת הפסח על החמץ מדין שליחות, על ידי שמתייחס אליו פעולת השחיטה בשעה שיש לו חמץ בביתו.

אבל התוס' סוברים דגדר שליחות אינו שהפעולה מתייחסת אצל המשלח, אלא דנחשב כאילו השליח הוא המשלח, ולפי זה דוקא השוחט לוקה כשאחד מבני החבורה יש לו חמץ, דהשליח הוא הוא שחט את הפסח על החמץ, אבל בעל החמץ אינו עובר כיון דלא נחשב כאילו הוא שחט את הפסח. ובענין זה ראה עוד כאן בסמוך לגבי שליחות לדבר עבירה.

אכן כאמור, מדברי התוס' הנ"ל מתבאר שהם סוברים שאע"ג שהשוחט הוא שליח של כל בני החבורה, אפילו הכי אין בני החבורה עוברים על לאו זה, וכל שכן שאין לוקין על זה, ואין אומרים דכיון שלוחו של אדם כמותו יחשב כאילו שחט בעצמו על החמץ, ודלא כדעת הרמב"ם.

[ב] לעיל באות הסמוך הבאנו בשם זרע אברהם שמפרש דעת הרמב"ם שסובר דמי שיש לו חמץ ברשותו עובר עליו, שזוהו משום דמדין שליחות הרי הוא השוחט, ונחשב כאילו הוא בעצמו שחט את הפסח על החמץ. והנה יש לציין שעל דבריו אין להקשות כקושיית התוס' ר"ד שמקשה דאין שליח לדבר עבירה, כי סברת הזרע אברהם הוא דכיון שהוא שלוחו לקיום המצוה, הרי מתייחס אליו פעולה זו של מצות שחיטת הפסח, וכיון שהוא יש לו חמץ ברשותו, נמצא שהוא בעצמו עובר את העבירה, במה שעל פי דיני שליחות הוא מקיים מצות שחיטת הפסח כשיש לו חמץ

וכתב בזרע אברהם שם בביאור פלוגת התוס' והרמב"ם, שהם נחלקו בגדר יסוד דין שליחות, כי מה שאמרו דשלוחו של אדם כמותו יש לפרש שפעולת השליח

שוגג, שאין השוחט יודע שיש חמץ ברשות אחד מהם, והרי כתבו התוס' בב"ק דף ע"ט. (ד"ה נתנו) דכשהשליח עושה העבירה בשוגג יש שליח לדבר עבירה. [ונמצא לפי זה, דלא יתכן שיהא חיוב מלקות אצל השוחט, וגם שיהא הפסח כשר ויצאו ידי חובתם, שהרי אם הוא לוקה על כרחך שהוא מזיד והתרו אותו, וא"כ אין שליח לדבר עבירה ולא יצאו ידי חובתם].

עוד כתב, דיש ציור נוסף שאין בזה משום אין שליח לדבר עבירה, והוא, אם השוחט עצמו הוא גם אחד מבני החבורה, ונמצא דהשוחט צריך לשחיטה זו גם לצורך עצמו לקיים מצות הפסח, ואין השחיטה בעד המשלח בלבד, דכיון שהוא שוחט גם לצורך עצמו יש לדמותו למה שכתב רש"י בב"מ דף ח'. (ד"ה ואילו) דמי שגב לצורך עצמו וגם בשליחות איש אחר, יש בזה שליחות לדבר עבירה, דמגו דזכי לנפשי זכי לחברי, והכי נמי כיון ששוחטו לעצמו ולאחרים, יש בזה משום שליחות לדבר עבירה. ד]

אמנם בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת אהע"ז סי' קי"ב (אות ה') מקשה הרב השואל קושיא זו דבשוחט הפסח על החמץ מדוע הפסח כשר, הרי כיון דאין שליח לדבר עבירה בטלה השליחות ויפסל הפסח. וכתב שם הנוב"י (בתירוץ השני) דבשוחט הפסח על החמץ אין לדון משום אין שליח לדבר עבירה, דאטו מיירי שבני החבורה שלחו אותו לשוחט הפסח על החמץ, הרי בני החבורה מינוהו להיות שליח על שחיטת הפסח, והוא רק שליח לקיום מצות שחיטת הפסח, והיה יכול להמתין בשחיטת הפסח עד שיבוער החמץ, ואם הקדים לשחוט בעוד החמץ קיים, הוא בעצמו עשה העבירה בלא שליחות המשלח, כי לזה לא שלחו המשלח, ואין בזה משום אין שליח לדבר עבירה שתבטל השליחות לקיום מצות הפסח. [ונמצא לפי דברי הנוב"י שאין צריך לאוקים דוקא בציורים הנ"ל שכתב הגרעק"א]. ה]

חבירו, אין שליח לדבר עבירה, שהשליחות הוא לגבי דבר עבירה. לא כן בשליחות זו, שבעצם היא שליחות לקיום מצות הפסח, ולענין קיום מצות קרבן פסח הרי יש בה תורת שליחות, וממילא יש בה תורת שליחות גם לענין עבירת שחיטת הפסח על החמץ, דדין אשדל"ע נאמר דוקא בשליחות שעיקרה הוא לדבר עבירה, אבל בשליחות בעשיית מצוה, שיש בזה תורת שליחות מצד קיום המצוה, אם גם נספח אליה דבר עבירה, יש שליחות גם על העבירה, ולכן כשיש חמץ לאחד מבני החבורה, כל בני החבורה עוברין בזה, כי השוחט עושה שליחותם. ג]

בשחיטת הפסח על החמץ יוצאין בני החבורה מצות הפסח, ואין אומרים דכיון דאין שליח לדבר עבירה אין שליחות בשחיטת הקרבן / כשהשליח שוגג / כשהשוחט הוא אחד מבני החבורה / כששלחו אותו בסתם

- ח"י רעק"א, שו"ת נודע ביהודה -

ג. בחידושי רבי עקיבא איגר מקשה קושיא עצומה בעיקר דין שוחט הפסח על החמץ שכתבו התוס' (ד"ה השוחט) בשם התוספתא דאע"ג שעובר בלאו, מכל מקום הפסח כשר ויוצאין בו ידי חובתו, והוא מקשה, שהרי לקיום מצות שחיטת קרבן פסח המוטלת על כל איש ישראל צריך שיהא מדין שליחות, ואם שחט איש אחר בלא שליחות, הפסח פסול, ואם כן האיך יתכן בשוחט הפסח על החמץ שיהא הפסח כשר ויצאו בו ידי חובתם, הרי כיון שהוא שוחט על החמץ הרי זה דבר עבירה, וכיון דאין שליח לדבר עבירה נמצא שהשחיטה נעשית בלא תורת שליחות, והאיך יצאו בני החבורה ידי חובתם, הרי הפסח נשחט בלא שליחות, ועוד, דמדוע הקרבן כשר, הרי פסח שנשחט בלא שליחות פסול.

וכתב הגרעק"א חידוש נפלא מאוד, דעל כרחך צריכין להעמיד דמה שאמרו דהשוחט הפסח על החמץ הפסח כשר ויצאו ידי חובתם, מיירי בדרך שאין בו משום שליחות לדבר עבירה, והוא כגון כשהשליח הוא

השלמות והוספות

את עצם הפעולה, ואם נפרש כן אה"נ דאין לחלק באותה הפעולה עצמה בין שליחות להמצוה ובין שליחות להעבירה, כי אם לגבי קיום המצוה יחשב שהמשלח עשה את הפעולה, ממילא יחשב גם לגבי העבירה שהוא עשה את הפעולה.

אמנם יש לפרש גדר דין שליחות שאין הפעולה מתייחסת בעד המשלח, אלא הפעולה מתייחסת להשליח שעשאה, אלא שהיא מועלת בעד המשלח, וא"כ כשהשליחות הוא לדבר מצוה וגם לדבר עבירה יש לחלק ביניהם ולומר שהיא מועלת בעד המשלח לגבי קיום המצוה, ולא לגבי עשיית העבירה.

ד] וממוצא הדברים מתקשה הגרעק"א בדברי התוס' הנ"ל שכתבו דבעל החמץ אינו עובר, שהרי לפי האמור על כרחך צריך להעמיד דין שוחט הפסח על החמץ בדרך שאין בו משום אין שליח לדבר עבירה, דאל"כ תקשה האיך יצאו ידי חובתם, ומדוע הפסח כשר, ועל כרחך דמיירי או שהשליח שוגג או ששוחט גם לעצמו, דבכה"ג יש שליח לדבר עבירה, ומעתה אם יש שליח לדבר עבירה נמצא דגם בעל החמץ עובר מדין שליחות, כיון דבכה"ג יש שליח לדבר עבירה.

ה] ונמצא לפי סברא זו, דמה שכתבו הפוסקים הנ"ל לפרש דעת רש"י ודעת הרמב"ם דמה שבעל החמץ עובר הוא מדין שליחות, ועל פי מה שהם מבארים שאין בזה משום אין שליח לדבר עבירה, דזה דוקא אם בעל החמץ מינה אותו בפירוש לשחוט על החמץ, אבל אם מינה אותו בסתם לשחוט הפסח, ומצד המינוי לשליחותו היה יכול לעשות השליחות גם אם היה ממתין עד אחר ביעור החמץ, בכה"ג אין בעל החמץ עובר, שהרי לא מינה אותו בפירוש לשחוט על החמץ.

בתוך ביתו, והיינו, שפעולת העבירה נעשית על ידו בעצמו, מאחר שמדין שליחות לקיום מצוה נחשב כאילו הוא שוחט, וכיון שיש לו חמץ נמצא שהוא עובר העבירה בעצמו. ואין זה ענין לשליחות לדבר עבירה, כדברי התוס' ר"ד, כי התוס' ר"ד כתב כן לגבי דברי רש"י שסובר שאפילו אותו בן החבורה שאין לו חמץ בביתו עובר עליו, ועל זה צריכים לדין שליחות על העבירה, ולכן דחה התור"ד דאין שליח לדבר עבירה, אבל בדעת הרמב"ם שסובר דדוקא מי שיש לו חמץ עובר עליו הרי אין צריכין שליחות לגבי העבירה, כי העבירה הוא עובר בעצמו ע"י שמדין שליחות לקיום המצוה נחשב כאילו שחט בעצמו.

שליחות שיש בה עשיית מצוה ועשיית עבירה אם מועיל השליחות גם לדבר עבירה / תלוי בבאיור גדר דין שליחות

- שו"ת עונג יו"ט -

א] אמנם בשו"ת עונג יו"ט סי' קי"ג (ד"ה ולפענ"ד) מבאר דעת התוס' שסוברים דרק השוחט מתחייב על לאו זה, ובני החבורה אינם עוברים, וכתב דאע"ג דהשוחט הוא שליח של כל בני החבורה, שהרי שחיטת הפסח צריך שליחות, וא"כ מדוע לא יהיו כולם עוברין מדין שליחות, וכתב דהתוס' סוברים דלגבי קיום מצות שחיטת הפסח יש דין שליחות, אבל לגבי העבירה אין דין שליחות, ולכן נהי שבני החבורה מקיימים מצות קרבן פסח מדין שליחות, אין חייבים על לאו זה מדין שליחות.

והוא מבאר דזה תלוי האיך מתפרש גדר דין שליח של אדם כמותו, דיש לפרש דהגדר בזה הוא שהפעולה מתייחסת אצל המשלח ונחשב שהמשלח בעצמו עשה

נשרות הפסח בנשחט על החמץ

והנה במה שמקשים התוס' דבשוחט הפסח על החמץ נאמר דאי עביד לא מהני, מציינו שני דרכים בהבנת הדבר, דהנה בשער המלך בפ"ג מהל' גירושין הלכה י"ט מביא דברי שו"ת מהרי"ט ח"א סי' ס"ט הידועים שכתב דאין אומרים אי עביד לא מהני אלא היכא שע"י שנאמר אי עביד לא מהני, יתוקן האיסור, שבזה לא יהא נעשה הדבר שהוא נגד רצון התורה. ובזה מתבאר מה שאמרו בחולין דף י"ד. דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה, ואין אומרים בזה דאי עביד לא מהני ותהא שחיטתו פסולה, דהטעם הוא משום דבמה שנאמר דשחיטתו פסולה לא יתוקן האיסור, כי האיסור בשחיטה בשבת הוא מחמת נטילת נשמה, ולגבי נטילת נשמה אין הבדל אם חל הכשר השחיטה או לא, ולכן אין אומרים בזה אי עביד לא מהני.

ובשער המלך שם מקשה על דברי המהרי"ט, דאם כן דאם לא יתוקן האיסור אין אומרים אי עביד לא מהני, למה הקשו התוס' דבשוחט הפסח על החמץ נאמר אי עביד לא מהני, הרי גם אם לא יהני לא יתוקן האיסור, בזה, שהרי אפילו אם הפסח יופסל, עדיין יהא שוחט הפסח על החמץ, דגם בפסח פסול עובר בלאו זה.

אמנם בהגהות רעק"א על שעה"מ שם וכן בחוות דעת ביו"ד סי' ג' כתבו דמדברי התוס' אין סתירה לדברי המהרי"ט, כי בשוחט הפסח על החמץ אם נאמר דאי עביד לא מהני נמצא שיחשב כנוחר ומעקר ואין שחיטתו שחיטה, ונמצא דאין כאן איסור כלל, שהרי האיסור הוא דוקא בשחיטת הפסח, וזה לא שחט כלל, דהוי כנוחר ומעקר, עכ"ד. ומבואר מזה דהשעה"מ מפרש דאפילו אם נאמר בזה אי עביד לא מהני, הרי זה דוקא לענין נשרות הקרבן, והחוו"ד והגרעק"א מפרשים דאם נאמר בזה אי עביד לא מהני, יהא הבשר נבילה. ו

כשרותו של הקרבן אם הוא מן הסברא או מילפותא דקרא / אם יש לפסול הקרבן מדין אי עביד לא מהני / לפי הסברה דאי עביד לא מהני אם היה חל פסול בקרבן, או פסול בגוף השחיטה להחשב כנוחר ומעקר

- שער המלך, חו"ד, רעק"א -

ד. בתוס' דף ס"ג. (ד"ה השוחט) כתבו בשם הריב"א דהשוחט הפסח על החמץ, אע"ג שהוא עובר בלאו, מכל מקום הפסח כשר, שהרי לא שנה עליו הכתוב לעכב. וכתבו כן בשם תוספתא דהשוחט את הפסח על החמץ ב"ד עובר בלא תעשה והפסח עצמו כשר, ויוצא בו ידי חובתו בפסח ע"כ.

ומדברי התוס' מתבאר שזהו מסברא שהפסח עדיין כשר, כי אע"ג שהוא עובר בלאו זה, מכל מקום אין סברא לפסול את הקרבן משום שעבר על הלאו, ואין צריך קרא לרבות שהפסח כשר.

אמנם בירושלמי בפ"ה דפסחים הלכה ד' כתב ג"כ שהפסח כשר, אכן דבר זה למדין מקרא דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי, התורה קראת אותו זבחי, ע"כ. והיינו דצריך קרא להכשיר פסח שנשחט על החמץ, אבל מצד הסברא היה הפסח פסול, ודלא כדברי התוס' שמצד הסברא הפסח כשר.

והנה בתמורה דף ד': אמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד מהני, דאי סלקא דעתך לא מהני אמאי לקי, רבא אמר לא מהני מידי, והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא. והקשו בתוס' שם (ד"ה רבא) דבשוחט הפסח על החמץ, מדוע לא נאמר דאי עביד לא מהני ויהא הפסח פסול. ותירצו שם דבירושלמי יש קרא להכשיר, ע"כ. ומבואר בדבריהם דצריך קרא להכשיר הקרבן כדי שלא נאמר בזה אי עביד לא מהני.

השלמות והוספות

המהרי"ט שהרי בשוחט הפסח על החמץ לא יתוקן האיסור, ואינו מפרש כדברי החו"ד והגרעק"א הנ"ל שכתבו דע"י שנאמר אי עביד לא מהני יתוקן האיסור על ידי שיעשה כנוחר ומעקר, כי הוא סובר ג"כ דע"י שנאמר אי עביד לא מהני לא יחשב כנוחר ומעקר, כיון שעל עצם השחיטה אין שום איסור, ואין לומר רק כלפי שיופסל הקרבן, ונמצא שלא יתוקן האיסור.

ובשו"ת זכר יצחק ח"א סי' מ"ו כתב ג"כ דקושיית התוס' שם הוא רק שיהא הפסח פסול, ולא שתהא שחיטתו נבילה, אלא שכתב בדרך אחר, והוא על פי מה שמיישב הקושיא דאמאי שוחט בשבת שחיטתו כשרה ולא אמרינן אי עביד לא מהני, וכתב דאין לומר דאי עביד לא מהני אלא בחלות הנעשה בכה האדם ולא בחלות הנעשה מאליו, וחלות השחיטה אע"ג שצריך כח גברא מכל מקום חלות הדבר נעשה מאליו. ומעתה, על כרחך דקושיית התוס' הוא רק דיפסל הקרבן, דהכשר הקרבן הוא חלות שחל על ידי האדם שמכוין להכשירו לקרבן, אבל בחלות היתר השחיטה אין לומר אי עביד לא מהני.

סברת אי עביד לא מהני דוקא לפי ערך גדר האיסור / בהיתר שחיטה אם שייך דין אי עביד לא מהני

- שו"ת מהר"ם שיק, שו"ת זכר יצחק -

ו] בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ק"ע מדייק הרב השואל בלשון התוס' שם במה שהקשו דבשוחט הפסח על החמץ נאמר אי עביד לא מהני ויהא הפסח פסול, ומשמע מדבריהם שהקושיא הוא רק שיהא הפסח פסול, והוא מתקשה מדוע לא הקשו התוס' יותר מזה, שנאמר אי עביד לא מהני ולא תחשב שחיטה כלל אלא תהא שחיטתו נבילה. וכתב במהר"ם שיק, דאין לומר סברת אי עביד לא מהני אלא כפי הדבר שבו חל האיסור, ולכן כיון שהלאו הוא דוקא בשחיטת קרבן פסח, שהרי אין שום איסור בשחיטת חולין על החמץ, לכן אין מקום לומר על השחיטה עצמה שלא תחול היתר השחיטה מדין אי עביד לא מהני, שהרי אין שום איסור בעצם השחיטה מצד שחיטת חולין, כי הלאו הוא על עשיית קרבן פסח, ולכן יש להקשות רק שנאמר אי עביד לא מהני ויופסל הפסח, ולא הקשו שתהא שחיטתו נבילה.

ובזה מבוארים דברי השער המלך שמוכיח מקושיית התוס' הנ"ל נגד דעת